

**Klasik Edebiyatımızın Dili
(Bildiriler)**

Mustafa İSEN

ATATÜRK
KÜLTÜR
MERKEZİ
BAŞKANLIĞI

Nesirde İstitrâdli Anlatım

İ. Çetin Derdiyok*

Giriş

İstitrâd, bir konuyu daha iyi anlatabilmek için söz içinde başka bir söz, cümle veya anlatıya yer vermektir. Bu nedenle istitrâda *arasöz* de denir. Günlük yaşamda bir konuyu bir başkasına daha iyi anlatabilmek için nakledilen bir anı, bir olay, bir fıkra veya bir hikâye istitrâd olabilir. Söz arasında nakledilen olayla dinleyenin ya da okuyanın dikkati çekilir. Bu durum edebiyatta bir anlatım özelliği, üslûp olarak karşımıza çıkar.

Bir konuda bilgi veren konuşmacılar, öğretmenler, yeri geldiğinde dinleyicilerinin dikkatini çekmek amacıyla konuyla ilgili bir fıkra, bir anı, hatta tarihten bir olay anlatırlar. Yazarlar da bunu yazdıkları metinde gerçekleştirirler. Eski edebiyatımızda bu anlatım özelliğine istitrâd adı verilmiştir.

Tahmin edileceği gibi işlenip gelişmiş hemen her dilde istitrâdli anlatıma başvurulduğu görülür. Arapça bir sözcük olan istitrâda İngilizce'de *digression*, Türkçede *arasöz* deniyor. Klâsik Türk edebiyatındaki bilgi ve örneklere dayanan bu araştırma yazısında istitrâd terimi kullanılacaktır.

Yekta Saraç, istitrâdı Bâbertî, Tehânevî, Desûkî, Matlûb, Tabâne, Vatval, Cevdet Paşa, Saîd, Bilgegil'i kaynak alarak idmâcla ilişkilendirerek anlatır:

İdmâc ile ilgili istitrâd adı verilen bir ifade tarzı daha vardır. İstitrâdda ifade edilmek istenen anlam bütünüyle tamamlanmadan o söz ile ilgili diğer bir anlamın ifadesine geçilir. Bu iki anlam arasında doğrudan değil dolaylı bir ilişki vardır. Söylenilmiş olan ile ilgili bir hususun açıklaması yapılır.

* Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, cderdiyok@cu.edu.tr

İlk söylenilen sözde ikinci bir anlama geçileceği kastedilmez. İkinci anlam söylenildikten sonra da tekrar söze devam edilir. Düz yazı eserlerde sıkça rastlanır. İstitrada **hüsnü'l-hurûc** adı da verilir. Anlam ile ilgili fonksiyonu yanı sıra dinleyenin dağılan dikkatini toplamak ve ifadeyi yeknesaklıktan kurtarmak gibi fonksiyonları da vardır. (Saraç 2007: 224)

Buna göre bir anlatıcı, anlatması sürerken anlatmak istediği konuyu daha iyi, daha açık olarak belirtmek için bir hikâye veya olay nakleder, sonra yine anlatmasını sürdürür. Saraç'ın vurgulamak istediği husus, istitrad konusu olan olayla anlatı arasında doğrudan bir ilişkinin bulunmamasıdır.

İstitrâdla ilgili çalışmalar

İstitrâdla ilgili olarak tarafımızdan yapılan literatür taramasında Kemal Sılay'ın *The Digressions in Ahmedi's History of the Ottoman Dynasty* başlığıyla hazırladığı ders notlarından çıkardığı "Osmanlı Tarihinde Arasöz (Digression) Tekniğinin Kullanımı ve İşlevi" adlı makalesi ve Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne bağlı olarak yapılan iki yüksek lisans tezi tespit edilmiştir.

a) Makale

Kemal Sılay'ın "Ahmedi'nin Osmanlı Tarihinde Arasöz (Digression) Tekniğinin Kullanımı ve İşlevi" başlıklı yazısında bizim istitrâd dediğimiz arasöz, pek çok İngilizce kaynaktan yararlanılarak *ana konudan ayrılma, merkezî temadan uzaklaşma..* şeklinde tanımlanıyor (1991: 154). Sılay, arasözün bağımsız olabilecek kadar uzun olduğunda bazen excursus ya da episode adını aldığını da bildiriyor; ayrıca Adrien Bonjour'un *The Digression in Beowulf* başlıklı çalışmasından yararlanarak digression'un veya excursus ya da episode'un sınırları hakkında bir görüş birliği bulunmadığını belirtiyor. Ayrıca Sılay *Tevarih-i Müluk-i Âl-i Osmanda* tespit ettiği istitrâdları, 1) görüş bildiren, 2) açıklayıcı ve 3) örnekleyici istitrâdlar olmak üzere üç öbekte topluyor (155).

b) İstitrâdla ilgili yüksek lisans tezleri:

İstitrâdli anlatım, eski müellifler tarafından mensur metinlerde karşımıza sık çıkan bazı küçük rivâyet, latîfe, mülâtafa, mutâyebe, mutâyebât, hikâye, sergüzeşt örneklerinin söz arasında kullanılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Müellifler, bu sanatı başarabildikleri ölçüde kolay anlaşılır, zevkli bir anlatıma sahip olmuşlardır.

İstitrâdla ilgili diğer iki çalışma Emine Seymen'in *Sehî Bey ve Latîfi Tezkirelerinde İstitrâd* ve Hilal Nayir'in *Künhü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısımında İstitrâd* başlıklı yüksek lisans tezleridir.

Emine Seymen, çalışmasında istitrâd'ın övgü ve yergi amaçlı kullanılmasına dikkati çekiyor. Övgüyle ilgili olarak sanat gücü, latîfegü, yani hoş güzel konuşma, nüktedan olma, tok gözlülük, verilen mevki ve makamı kabul etmeme; yergiyle ilgili olarak hırsızlık, hiciv ve hezle düşkünlük, saray çevresinden uzaklaştırılma, ölüm nedeniyle ilgili hikâyeler, padişaha yakınlık, içkiye düşkünlük, mahbûb-perestlik gibi konularda istitrâd yapıldığını; *Latîfi Tezkiresi*'nde ise övgüde farklı olarak kurnazlık, hazırcevaplık, eleştiri yeteneği, inançla ilgili değerlerin işlenmesi gibi konuları; yergide ise kibir, kötü alışkanlıklar (içki, iştret, afyon, eğlence), yolsuzluk, sahtekârlık, intihâl, riyâkârlık, zen-dostluk, mahbûb-perestlik, mahbûbluk, hiciv ve hezle düşkünlük, nasb, ve azl gibi konuların işlendiğini tespit etmiştir (Seymen 2008: V-VII).

Hilal Nayir ise çalışmasında şairlerin mahlası, mesleği, dış görünüşleri, sosyo-ekonomik durum ve ilişkiler, padişah veya devlet büyükleriyle ilişkiler, ödüllendirilme, suç işleme ve cezalandırılma, şairlerin birbirleriyle ve tezkire yazarıyla olan ilişkileri, hemcins duyulan ilgi, olağanüstü durum ve inançlar, şairin kişiliği, bilgili ve erdemli olma, içkiye düşkünlük, nüktedanlık ve hazırcevaplık, şairlerin çağlarına yönelik eleştirileriyle ilgili yazdıklarını tespit ettikten sonra tasnif etmiştir. Ayrıca *Künhü'l-ahbâr*'da tespit ettiği istitrâdları *Sehî Bey ve Latîfi*'nin tezkirelerindeki istitrâdlarla karşılaştırarak ortak olanları belirlemiştir (2010: IV-V).

Kaya Bilgegil, istitrâdı "Bir bahse açıklık getirmek yâhut okuyucu veyâ dinleyicinin istifâdesini sağlamak maksadıyla, uygun bir yerde konu dışında bir şeyi anlatmak usûlüdür" (204) şeklinde tanımlıyor. Ayrıca Muallim Nâcî'nin *Istîlâhat-ı Edebiyye* adlı eserinde ve Tevfik'in *Kâfile-i Şuarâ* adlı tezkiresinde tespit ettiğimiz *İstitrâd* başlıklarına da açıklık getiren şu ifadesi yer alıyor: "Bu yeni bahse girerken 'istitrad' kelimesini kullanmak, asıl konuya dönmeden önce 'saded'e girileceğini bildirmek âdettir. Bu yola bilhassa mensûr eserlerde başvurulur." Gerçekten Muallim Nâcî'nin *Istîlâhat-ı Edebiyye* adlı eserinin 27, 70, 121, 138. sayfalarında dört yerde; Mehmet Tevfik'in *Kâfile-i Şuarâ*sında 188 ve 283. sayfalarda olmak üzere iki yerde *İstitrâd* başlığı görülmektedir.

c) İstitrâd Örnekleri

Yukarıda adı geçen yüksek lisans tezlerinde yer alan istitrâdlar, alındıkları metin içerisinde her hangi bir başlık taşımamaktadır; araştırmacılar, bu istitrâdları metin içindeki durumlarına göre kendileri tespit etmişlerdir. Muallim Nâcî ve Mehmed Tevfik'in yayımlanmış eserlerinde yer alan *istitrâd*'larda ise *İstitrâd* başlıkları bulunmaktadır. İstitrâdın daha iyi anlaşılabilmesi için metinde bu istitrâdların verilmesi uygun görüldü.

Muallim Nâcî'nin *İstılâhat-ı Edebiyye* adlı eserinde istitrâd başlığını da taşıyan örneklerin birincisinde, *kemâl-i i'tilâf* konusu işleniyor. *İ'tilâf*, Arapça bir sözcük olup *uyuşma*, *anlaşma* anlamına gelir. Nâcî, *kemâl-i i'tilâf* sözüyle nazımda sözle veznin mükemmel uyumundan söz ediyor. Vezin o kadar uyumludur ki sözün vezinli olduğu dikkat edilmedikçe anlaşılmaz. Nâcî, bu duruma *kemâl-i i'tilâf* diyor. Hatta buna uygun örnekler veriyor. Durumu bir istitrâdla da açıklıyor.

....Bir nazımın bu kabilden sayılması, edebiyatın ıslah devri diyebileceğimiz zamanımızda, kolaylıklara göz yummamakla ortaya çıkar. Yalnız sözlerin düzenindeki tabiiyet yetmez. Meselâ Bâkî'nin Osmanlı atasözleri arasına girmiş olan:

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Görelim âyine-i devrân ne sûret gösterir

mısra'ı, söz düzeni itibariyle nesir gibi olduğu halde, 'görelim' bizce göz yumulmayacak bir işi içine aldığından tabii nazım misâllerinden sayılmaz.

İstidrat (Bu Konuya Ek)

Bu mısra zamanımızda söylenmiş olsa, *görelim*'e karşılık *bakalım* denilirdi. Bâkî, muasırlarından Nev'î'nin onun gibi Osmanlı atasözleri arasına girmiş olan ve Bâkî'nin mısraı gibi imâleli olmadığından bizce de tabii nazım misâllerinden sayılan:

[Mef'û lü fâ 'i lâ tü me fâ 'i lü fâ 'i lün]

Bir veche nâzırız görelim Hak ne gösterir

mısra'ı da bu iddiamızın doğruluğunu gösterir.

Zamanımızda göz yumulan konulara gelince, bunlar tabiiyet manasında sayılmaz.

yukarıda gösterilen:

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

Kenârın dilberî nâzik de olsa nâzenîn olmaz

Mısra'ı, biri dilberi'de, diğeri olsa'da olmak üzere iki imâleyi içine aldığı halde, tabiiikten çıkmış sayılmaz:

.....(Yalçın ve Hayber t.y: 26-27)

Muallim Nâci, istitrâd kısmında Nev'î'nin mısra'ını örnek olarak veriyor. Bu mısraı daha abartısız daha doğal buluyor. Mısrada vezin kusuru da bulunmadığından *kemâl-i i'tilâf*'ı bize bu istitrâdla rahatça anlatıyor.

Istulâhat-ı Edebiyye'deki ikinci örnek Nazım – Nesir konusunda görülüyor. Nâcî, burada şiir ve nesiri anlatmaya çalışıyor. Fuzûlî'nin nesir olarak söylediği *Selâm verdim, rüşvet değildir diye almadılar*, sözünü şairâne buluyor, fakat Sâbit'in "Âşık, yağın yiyip sütünü içtikten sonra şükreder; Tanrım bu yiyecekte bize de bir parça düşmez mi?" şeklinde günümüz Türkçesine aktarabileceğimiz aşağıdaki beyitini hiç şairâne bulmaz. Buna ancak nazım denebileceğini yazar:

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]
Çerb ü şîrîni yiyüp âşık eder hamd ü senâ
Hisse yok mu o söğüşden bize bir pâre meded

Yine Nâmık Kemâl'in mensur olarak yazılmış, Edebî eserlere tabiatın çocuğu diyenler kalbin surlarına ne büyük vukûf göstermişler! Her edebiyat mensubunun vicdanına müracaat ederim: İnsanın yazdığı şeyler seviliste evlâdıyla beraber değil midir? sözlerini şairâne bulur. Bunları anlattıktan sonra (*Komuya ek*) *İSTİDRAT* başlığı altında şu hikâyeyi verir:

Tanınmış Arab şairlerinden İbnü'r-Rûmî'nin¹ hicvinden sakınan Vezir Kâsım bin Abdullah; şair İbnü'r-Rûmî'yi bir gün meclisinde zehirletmişti.

İbnü'r-Rûmî zehirlendiğini anlayınca meclisten çıkmak üzere kalkar.

Kâsım ile aralarında şu konuşma geçer:

- Nereye gidiyorsun?
- Gönderdiğin yere!
- Bizim pedere selâm söyle.
- Cehenneme uğrayacak değilim.

¹ İbnü'r-Rûmî, Ali bin el Abbas bin Georgios (836-896) Bağdat'ta doğmuştur. Aslen Bizanslı bir aileye mensuptur. Şiir sahasında ve grameriyle ün salmıştır. Manzum hicviyeleriyle dikkati çekmiş ve aynı zamanda düşman kazanmıştır. Bu sebeple vezir el Mu'tazid el Kasım bin Ubeydullah tarafından zehirletirilerek öldürüldüğü rivayet edilir. Büyükçe bir divanı vardır. Şiirleri sanatlı olmamakla birlikte açık ve kuvvetlidir.

Muallim Nâcî, manzum olmayan bu kıssada da İbnü'r-Rûmî'nin son cevabını, pek çok berceste mısradan daha şairâne bulduğunu belirtir. Sözlerini her manzum metnin şiir olamayacağını, edebiyattan sayılan her sözün şiir sayılamayacağını belirterek bitirir (Yalçın ve Hayber t.y: 70).

Istılâhat-ı Edebiyye'den alınan üçüncü örnekte *düzenli leffü neşr*'in *düzensiz leff ü neşr* sanatına göre daha değerli olduğu anlatılıyor. Önce *Harp ve Sulh* adlı eserin tercümesinden sonra *Yusuf-Kâmil Pâşa'nın Tercüme-i Telemak*'ından örnekler veriliyor; daha sonra *Firdevsî-i Tûsî'nin Şeh-nâmesinden* bir örnekle istitrâd yapılıyor.

Yukarıdaki misallerde görüldüğü üzere, leff ü neşr ikişer ikişer olduğu gibi, üçer üçer ve dörder dörder de olabilir.

İSTİDRÂD (Bu konuya ek)

Son olarak Firdevsî-i Tûsî tarafından 'Şehnâme'de söylenen ve öteden beri şairlerin dikkatini çekmiş bulunan:

Be rûz-ı neberd-ân yel-i ercümend

Be-tîg-i be-hançer be-gürz ü kemend

Bürid ü derid ü şikest ü bist

Yelân râ-ser ü sine ü pâ vü dest

beyitlerinde ilk önce *tîg, hançer, gürz, kemend* zikrolunarak, sonra *tîge* ait olan *bürid* ile *ser*, *hançere* uygun bulunan *derid* ile *sine* gürze ait olan *şikesi* ile *pâ*, kemende uygun olan *bîst* ile *dest* söylenilmiştir.

Müşevveş leff ü neşrin makbul olması hiçbir şekilde anlam karışıklığına sebep olmamasıyla mümkündür. Hele kelimeyi ikinci, üçüncü derecedeki anlamıyla kullanmak, bu konuda en çok dikkat edilecek şeydir. (Yalçın ve Hayber t.y: 120-121).

İstitrâd kısmında Nâcî, üç beyit daha örnek olarak veriyor.

Bu kısımda örnek olarak üç beyit daha yer alıyor, fakat istitrâdı anlatması bakımından birinci örnekle yetiniyoruz.

Istılâhat-ı Edebiyye'den alınan dördüncü örnek *secâvend*, yani bir metnin doğru okunup anlaşılabilmesi için konan işaretler konusundadır. Nâcî, bu kısımda bir yazarın yazı yazarken nerelerde durulacağını göstermesinin anlaşılmalı o derece kolaylaştıracağını belirtiyor. Bu nedenle Osmanlıca'da da noktalamanın kabul edilmesinin gerekliliğini anlatıyor. Kur'ân-ı Kerim'in doğru anlaşılabilmesi için *secâvend* denilen işaretin konulmasını da buna örnek gösteriyor. Sonra da *istidrât* başlığı altında şu bilgileri naklediyor:

“Kırâat ilminin imamlarından Ebu Hâfız Muhammed bin Tayfurî’s-
Secâvendî² tarafından tayin olunduğuna göre Kur’ân-ı Kerîm ayetlerine
konan işaretler şunlardır:

Mim - tı - cim, ze - sad - lâmelif

Mim; durmayı gerektiren işarettir ki, durulmadığı zaman manayı
değiştirir.

Tı; kesinlikle durulması gereken işarettir ki, durulmasının güzel
olacağı kesin olan yerlerde kullanılır.

Cim; durulması gerekli olabilecek yerde kullanılan işarettir ki,
birleşmesinde ve ayrılmasında mahzur olmayan yere konulur.

Ze; durulabilir yerlerde kullanılır. Bu sebeple, ya birleşmesi veya
ayrılması uygun olan yerlerde kullanılabilir.

Sad; mecbur kalındığı zaman kullanılan işarettir ki, kendinden sonra
gelen ve önce gelen birbirinden ayrılmadığı halde, sözün uzamasından
dolayı nefesin zorlanması sebebiyle durmak zorunda kalındığı yerde
kullanılır.

Lâm-elif; durulmaması gereken yerlere konulur.

Kur’ân işaretleri arasında bazen *kef* de görülür. Bu *keza* işaretidir ki
bir işaretin sıra ile iki defa konulması gerekince, tekrardan kaçınarak
ikinci derecede kullanılır. (Yalçın ve Hayber t.y: 138-139)

Nâcî, daha sonra bu açıklamaları, noktalamanın gereksiz olduğunu
düşünenler için, dilimizin sadeliği ve güzelliği için yaptığını belirterek
bilgi vermeyi sürdürüyor.

İstitrâd başlığının açıkça yazıldığı diğer eser Mehmet Tevfik’in
Kâfile-i Şuarâ adlı tezkiresidir. Eserdeki ilk istitrâd Hâlet Efendi
hakkındadır. İstitrâddan önce Hâlet Efendi’nin cesedinin Mevlana’nın
türbesi civarında, başının da Galata Mevlevihanesi kapısı yanındaki
türbede bulunduğunu belirttikten sonra *istitrâd* başlığı altında aşağıda
yer alan metin verilir:

Sâhib-i tercemenin hâlâ ma’lûm olduğu üzere asrının sâhib-i
nüfuzu olduğundan memleketin voyvodalıkları ve dîvân-ı
hümâyûn tercemânlığı azl ü nasbında münâsebetsiz müdâhalâtı
ve Tepedelenli Ali Paşa’nın i’dâm ü ifnâsındaki isti’câli târihçe

² Gaznelidir. 1164 yılında öldüğü sanılır. Tefsir ve nahivle uğraşmakla beraber, en çok kırâat
üzerinde durmuştur. Kur’ân-ı Kerîm’in farklı okunuşunu önlemek için, durakları tespit etmiş
ve sisteme bağlamıştır. Bu konuda kullandığı işaretlere «secâvend» adı verilmiştir.

ma'reke-ârâ bir bahs olabilir. Hattâ 1236 senesi ser-nümâ-yı zuhûr olan memleketin ihtilâlinde ve Rûm vak'a-i ma'lûmesinde Şeyhü'l-islâm Halîl Efendi ile müşâcereleri ma'lûmdur. Memleketin voyvodalıklarının erkân-ı ma'lûmeye tahsisi ve Tepedelenli Alî Paşanın ta'cîl-i fenâsına dâ'iresi a'vânından Dede Mustafâ Ağa'nın me'mûriyyeti ve ağanın mâl-i Kârûn'la avdeti epeyce muhâkeme götürür. Lâkin bu dürlü vukû'ât-ı siyâsiyenin tafsîl ü tahririyle muhâkemesine girişmek sadedin hârici olduğundan sâhib-i tercemeye güzel bir şâ'irdir demekden başka hasbe'l-meslek bize bir söz yoktur. (Kutlar Oğuz vd. 2012: 188)

İstitrâd kısmında Hâlet Efendi'nin devlet göreviyle ilgili bazı atamalara gereksiz yere karıştığı, Tepedelenli Alî Paşa'nın idamında rol oynadığı, Rum Ayaklanmasına sebep olduğu, adamlarının kaynağı belirsiz mala mülke sahip olduğu gibi bazı kötü siyasi olaylar anlatılır. Fakat iyi bir şair olduğu da belirtilir.

Mehmet Tevfik'in *Kâfile-i Şuarâ* adlı tezkiresinde yer alan ikinci istitrâd Fâtih Sultan Mehmet devri âlim ve şâirlerinden Mevlânâ Husrev ile ilgilidir. Tezkirede Husrev âlim ve F3azıl kişiliğiyle anlatıldıktan sonra kendi el yazısıyla pek çok güzel eser yazdığı, hatta iki nüsha *Şerh-i Mevâkif* adlı eseri yazdığı; devrin ileri gelenlerinin bu eseri değerli görerek 6 bin âkçeye satın aldıkları belirtiliyor. Bundan sonra *İstitrâd* başlığı altında müellifin verdiği bilgiler yer alıyor:

Avrupa'da erbâb-ı fûnûnun metrûkât-ı ilmiyyesini hazineler mukâbilinde iştirâ edenleri işitdikçe ma'ârif-perverliklerini tahsîn etmemek elimizden gelmiyor. Hâlbuki garbiyyûnun bu makûle kıymet-şinâslıkda dahi mukallid-i eslâf-ı izâmımız olduğunu bilip de mütenebbih olamıyoruz. (Yalçın ve Hayber t.y: 282-283)

Bu istitâd paragrafında müellif, Avrupa'da bilim ve sanat adamlarından kalmış eserlerin hazine tutarındaki paralarla alındığını öğrendiklerinde, kendi memleketinde böyle bir durumun söz konusu olmadığını, bilim ve sanat eserlerine yeterince ilgi gösterilmediğini belirterek üzüntüsünü dile getiriyor. Bu tür eserlerin değerinin bilinmesini arzu ediyor.

Sonuç

Örneklerde de görüldüğü gibi eski metinlerimizde karşımıza sıkça çıkan küçük rivâyet, latife, mülâtafa, mutâyebe, mutâyebât, hikâye, sergüzeşt örnekleri bazı müelliflerimizce söz arasında kullanılarak istitrâdli

anlatım gerçekleştirilmiştir. Bu sanatı başarabilen müelliflerimizin daha zevkli, daha anlaşılır bir anlatıma sahip oldukları da ortadadır.

İstitrâdlı anlatıma eğitim yöntemlerinde *yaşantı sunarak ders anlatma* deniyor. Çünkü hiç kimse bir şey öğrenmek için bir hikâye, bir roman okumaz, sinemaya, tiyatroya, resim sergisine veya konsere gitmez; bunu zevk için yapar. Sanatın temelinde de güzellik vardır, bu nedenle insan hazlandığı işi yapar. *Yaşantı sunmak* aslında sanatsal yanı olan, haz veren bir durumdur. İnsanlar haz duydukları bir şeyi severek yaparlar. Yani didaktik bir konuyu okurken veya dinlerken arada sunulan *yaşantı örnekleri* konunun zevkle öğrenilmesinde etkili olur. Bu yöntem eğitime bir haz katmaktadır. İşte *İstitrâdın* önemi burada ortaya çıkıyor.

Bütün bu örnekler, istitrâdın diğer edebî sanatlarda olduğu gibi anlatımı daha açık, anlaşılır ve etkili bir hâle getirdiğini gösteriyor. İstitrâdlı anlatım, edebiyatçıların olduğu kadar dilbilimcilerin, deyişbilimle uğraşanların da alanına girmektedir. Üslûp incelemelerinde mecazlar üzerinde ne kadar duruluyorsa istitrâdların da o denli incelenmesi gerekir.

Kaynaklar:

- Bilgegil, Kaya (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Durmuş, İsmail (2001). "İstitrâd Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 401-402.
- Durmuş, Mustafa (2007). *Osmanlı Sahası Türkçe Şair Tezkirelerinin Tür Özellikleri*, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Mehmet Tevfik (2012). *Kâfile-i Şu'arâ*, Haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Müjgân Çakır ve Hanife Koncu, İstanbul: Doğu Yayınevi.
- Mengi, Mine (2007). "Eski Türk Edebiyatında Nesir: Gelişimi ve Kaynakçası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5(10).
- Mengi, Mine (2001). *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mengi, Mine (2001). "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin Birinci Cildinde Tahkiye", *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, Haz. Nuran Tezcan ve Kadir Atlansoy, Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Muallim Nâcî (t.y). *İstihâat-ı Edebiyye*, Haz. Alemdar Yalçın ve Abdülkadir Hayber, Ankara: Akabe Yayınları.
- Pakalın, M. Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, İstanbul: MEB Yayınları.
- Saraç, M. A. Yekta (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, İstanbul: 3F Yayınevi.

İ. Çetin Derdiyok

- Seymen, Emine (2008). *Sehî Bey ve Latîfî Tezkirelerinde İstitrâd*, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Sılay, Kemal (1991). "Osmanlı Tarihinde Arasöz (Digression) Tekniğinin Kullanımı ve İşlevi", *Türkoloji Dergisi* 9-1.
- Şemsettin Sami (1998). *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul: Alfa Yayınları. "İstitrâd" (1982). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*, 10. Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.